

Encyklopedické heslo

ZE SOBOTY NA NEDĚLI

Gustav Machatý, 1931

Námět: Vítězslav Nezval. **Scénář:** Vítězslav Nezval, Gustav Machatý, František Horký. **Kamera:** Václav Vích. **Hudba:** Jaroslav Ježek. **Architekt:** Alexandr Hackenschmied. **Střih:** Gustav Machatý. **Vedoucí výroby:** František Horký. **Texty písní:** Vítězslav Nezval (Teď ještě ne; Slovník lásky).

Hrají: L. H. Struna (sazeč Karel Benda), Magda Maděrová (písačka Máňa), Jiřina Šejbalová (písačka Nany), Karel Jičínský (pan Ervín), R. A. Dvorský (Pavel, Ervínův přítel), F. X. Mlejnek (rozhlasový hlasatel), Mimi Erbenová (návštěvnice baru) ad.

Výroba: A-B. 67 min. (pův. minutáž 75 min.), čb, 35 mm. **Premiéra:** 1. května 1931 v pražských kinech Fénix a Lucerna.

Mladá písačka Nany, zvyklá dělat mužům společnost, přijme pozvání pana Ervína na sobotní večer. Až po vytrvalém přemlouvání se jí podaří přesvědčit kolegyni Máňu, aby šla do baru s ní, přičemž za tím účelem půjčí dívce šaty.

V nočním podniku se ke společnosti připojí Ervínův přítel Pavel. Příčiněním obou pánů se nezkušená Máňa záhy opije a Ervín jí při té příležitosti nabídne tisícikorunu, když k němu bude milá. Uražená Máňa chce jít domů, ale podrážděná reakce Nany ji donutí zůstat. Zatímco dívky spolu rozmlouvají na toaletě, Ervín, který nepřestal věřit v úspěšný závěr večera, strčí bankovku do Máňiny kabelky. Když společnost zamíří k hotelu, vyděšená Máňa uteče.

Před bouřkou se schová v zastrčené noční kavárně, kde se seznámí s typografem Karlem, vracejícím se z práce domů. Kvůli hospodské rvačce se společně ocitnou na ulici a útočiště před deštěm najdou pod střechem blízkého kostela. Máňa má úplně promočené šaty, proto po jistém váhání přijme Karlovu nabídku, aby se u něho usušila. V Karlově bytě se oba mladí lidé sblíží a vzájemné sympatie přerostou v milostný akt.

Ráno Karel propálí šaty žehličkou a vydá se za Nany, aby se omluvil a přinesl pro Máňu šaty na převlečení. Nazlobená Nany napíše Máňě vzkaz, aby vrátila Ervínovi tisícovku, kterou jí dal do peněženky. Překvapená Máňa se snaží vše Karlovi vysvětlit, ale ten ji nevěří. Zdrčená dívka uteče domů, kde si pustí plyn. Karel svého chování lituje a rozběhne se za ní. Po nedorozumění se strážníkem, kdy je zatčen pro podezření z krádeže, se za policejní asistence dostane do dívčina bytu a Máňu probudí k životu.

Pečlivě realizovaný záměr přenést atmosféru každodenní všednosti na filmové plátno – omšelé interiéry, noční výjevy z městské periferie, lpění na předmětech běžného života a především charakter a použití dialogů a ruchů činí z filmu ZE SOBOTY NA NEDĚLI výjimečné dílo české zvukové kinematografie. Na rozdíl od soudobých domácích projektů není zde úloha zvuku omezena na jednoduché akustické gagy, ani devalvována na záznam humorných vystoupení populárních komiků (C. A. K. POLNÍ MARŠÁLEK) či na prostředek laciného ukolení vlasteneckého sentimentu (FIDLOVAČKA).

ZE SOBOTY NA NEDĚLI výrazně vybočuje z Machatého předchozí tvorby, neboť obvyklá stylizace nepřekrývá stopy skutečnosti patrné ve výtvarném a architektonickém provedení, vybraných hereckých typech, jednoduchých dialogích atd. Tyto prvky, byť opracované kamerou a střihem vnášejí do filmu zvláštní poetiku civilnosti, naivní upřímnosti, rozpaků a nedokonalosti, poetiku schopnou do sebe absorbovat některá režijní zaváhání způsobená nejen prvními praktickými zkušenostmi s novým kinematografickým prostředkem, ale také nevyhovujícím technickým zázemím vinohradského ateliéru. Banální nekaširovaná skutečnost, jež měla být pouhým východiskem k ideálu filmové formy, se stala její součástí, specifickým půvabem, kterým ZE SOBOTY NA NEDĚLI neokázale čelí atraktivnímu exportnímu „balení“ Machatého EXTASE, od svého zrodu hýčkané diváckým zájmem a pozorností odborné kritické veřejnosti.

Dochované zprávy v tisku naznačují, že právě EXTASE měla původně v Machatého filmografii zaujmout pozici zvukového debutu. Průtahy v přípravné fázi způsobily, že se do popředí zájmu dostal jiný námět režisérova přítele, básníka Vítězslava Nezvala. Na základě tohoto námětu vzniklo libreto (a scénosled) Sobota, k jehož filmové realizaci byl přizván ředitel produkční a distribuční společnosti Gong-Film František Horký. Vzhledem k vysokým výrobním nákladům (poplatky za pronájem potřebného zařízení, studia atd.) Machatému s Horkým nakonec nezbylo než hotový scénář nabídnout ekonomicky zdatnější společnosti A-B za podmínky, že při natáčení budou zastávat funkce režiséra a vedoucího výroby.

Od původního Nezvalova scénosledu k definitivní podobě filmu prodělal scénář řadu změn (včetně několika verzí názvu – Cesta kolem štěstí, Noc splněné touhy, Noc splnění), na nichž se významnou měrou podílel i František Horký. Ten vedle organizačních schopností Machatému vyhovoval podobným uměleckým cítěním, vědomím důležitosti formy a atmosféry filmového díla, které prokázal už dříve jako autor námětu a scénáře poetického dokumentu PRAHA V ZÁŘÍ SVĚTEL režiséra Svatopluka Innemanna.

Rozdíly mezi scénosledem a filmem jsou patrné především ve „zprůhlednění“ charakterů postav v jasné dané typy (v první fázi měla Marie mnohem blíž k filmové Nany) a ve zjednodušení základní dějové zápletky. Původně několikátýdenní příběh se zkoncentroval kolem událostí jedné noci, čímž se mj. eliminoval obraz harmonického soužití Karlových rodičů a jeho svatba s Marií – pro Machatého tvorbu netypická přitakání konvenčním představám spokojeného manželského života. Z hlediska stylu lze pozorovat posun od věcného, přízemního realismu k poetičtějšímu realismu filmovému. Těžiště vyprávění přešlo z dějové zápletky na jednotlivé scény, které upoutají častým kruhovým „pudorysem“ (stejně úvodní a závěrečné filmové gesto – detail mechanismu dveří kostela, výrazné přiblížení a oddálení kamery), zesilujícím dojem jejich samostatnosti.

Vítězslav Nezval nebyl jediný ze spoluautorů, kteří se v uměleckých kruzích těšili dobrému renomé a Machatého dílu mohli kromě vlastní originality poskytnout i vítanou reklamu. Jako autor hudby se v hraném filmu poprvé výrazně uplatnil Jaroslav Ježek, jenž měl ty nejlepší předpoklady dostat tehdejšími zvyklostmi zvukové kinematografie, vyžadující moderně znějící melodie využitelné na gramofonovém trhu. Ani Gustav Machatý se nevyhnul těmto praktikám a poskytl značný prostor dvěma Ježkovým potenciálním hitům, které se mu až na jednu výjimku (scéna ve vinárně) dařilo začlenit do příběhu v různých orchestrálních úpravách.

Uznávanou filmařskou osobností byl Alexandr Hackenschmied, výtvarník a architekt filmu (dobové recenze naznačují také jeho spoluúčast při kameramanské práci a hlavně při montáži). ZE SOBOTY NA NEDĚLI sice nedosahuje bezprostřednosti a plynulosti BEZÚČELNÉ PROCHÁZKY, ale především výtvarně a scénicky se zde podařilo udržet pocit kontaktu s realitou, vytvořit protipól studiové inscenovanosti záběrů (kameraman Václav Vích) připomínajících svým rozvržením a světlem malířská zátěší.

Kulise všedního života odpovídalo i obsazení. Machatý psychologii figur nechtěl ponechat „v rukou“ zručných hereckých profesionálů a dal přednost protagonistům odpovídajícím typům postav. Proto si pro hlavní role vybral neherečku Magdu Maděrovou a L. H. Strunu, neškoleného filmového herce, jehož civilní projev měl daleko k rutinní povrchnosti a profesionální manýře. Maděrové menší hereckou suverenitu před kamerou Machatý dokázal zvládnout svými režijními zkušenostmi, pouze u některých emocionálně vypjatých dialogů je patrná její nejistota v intonaci hlasu (Máňa se hájí před Karlovým vyčítavým pohledem).

Na filmu ZE SOBOTY NA NEDĚLI je ojedinělé, jak vizuální koncepci odrazu všední reality ve filmovém uměleckém díle odpovídá i zvuková složka (začlenění některých výrazů slangu pražské periferie). Ve způsobu jejího použití Machatý navázal na svůj tvůrčí styl s četnými detaily a symbolikou (Karlovo běžné oslovení dívky Máňo, zatímco Ervín ji světácky oslovuje Mary). I tady se vyjadřuje nepřímě, v metaforách (kytice, kterou zamete čistící vůz), ale oproti předchozím dílům nejde o tak přímočaré paralely, z části i proto, že zvuk není tak doslovný jako obraz.

Rozpojení zvuku a obrazu, zřeknutí se nutnosti jejich společné věcně správné existence dává u ZE SOBOTY NA NEDĚLI tvůrčí prostor montáži na základě rytmu pohybů, linií předmětů. V případě ruchů Machatý nezůstává u realistické věrnosti, ale využívá jejich zvukomalebnosti, vytváří z nich hudební kompozici (údery psacích strojů, šum nočního deště, kapání vodovodního kohoutku) důležitou pro atmosféru záběru.

Přestože základní použité schéma je poměrně jednoduché (i kvůli technickým možnostem) a skládá se v podstatě ze dvou plánů, tj. pozadí hudby či hluku prostředí, z nichž se vynořují jednotlivé zvuky – ruchy či dialogy, Machatý ho vynalézavě obohacuje různými variantami provedení. ZE SOBOTY NA NEDĚLI tak představuje osobitý způsob hledání nového moderního zvukového filmu, který se neohlíží nostalgicky za epochou němé kinematografie v míře využití reálné akustické kulisy. V tomto směru jde o vykročení ráznější

*Magda Maděrová a L. H. Struna ve filmu
Ze soboty na neděli (Gustav Machatý, 1931)*
Foto archiv

než např. Clairovo *POD STŘECHAMI PAŘÍŽE*, kde takřka po celý film reálný zvuk města nahrazuje hudební kompozice. (Podobný princip Machatý použil později u *EXTASE*.)

Česká filmová kritika přijala Machatého zvukový debut vesměs v intencích, v nichž se o tomto režisérovi psalo před i po vzniku *ZE SOBOTY NA NEDĚLI*. Přiznávala se mu znalost řemesla a moderních filmových trendů, ale nedostatek vlastní originality. Na *ZE SOBOTY NA NEDĚLI* se oceňovala především realističnost prostředí. Naopak terčem kritiky se stala banálnost použitého námětu.

Vedení produkční společnosti A-B příliš nepočítalo s obchodním uplatněním filmu v zahraničí, snad kvůli zasazení příběhu do ordinárního městského prostředí a předpokládaným jazykovým problémům mluvené kinematografie. Přesto se film *ZE SOBOTY NA NEDĚLI* dokázal prosadit i v cizině a na počátku roku 1932 byla v Paříži synchronizována francouzská verze, jež pod názvem *D'une nuit a l'autre* měla premiéru v tamních kinech.

BIBLIOGRAFIE: r. r., *Ein Meisterwerk*. Prager Abendblatt 2. 5. 1931, s. 2 [rec.] • -y., *Von Samstag auf Sonntag. Ein Prager Film*. Bohemia 104, 3. 5. 1931, č. 104, s. 8 [rec.] • *Ze soboty na neděli*. Lidové listy 10, 3. 5. 1931, č. 102, s. 6 [rec.] • F. H. Svobodová, *Ze soboty na neděli*. Národní listy 71, 3. 5. 1931, č. 122, s. 5 [rec.] • jl. [Jiří Lehovec], *Ze soboty na neděli*. Národní osvobození 8, 3. 5. 1931, č. 122, s. 2 [rec.] • V. Marušák, *Režiséra Machatého pokus o avantgardu*. Reforma 13, 3. 5. 1931, č. 104, s. 12 [rec.] • Lht. [Lubomír Linhart], *Ze soboty na neděli*. Rudé právo 3. 5. 1931, č. 79, s. 9 [rec.] • OR., *Nové zklamání z nového českého filmu*. Večer 18, 4. 5. 1931, č. 103, s. 4 [rec.] • bjb. [Břetislav Jedlička-Brodský], *Ze soboty na neděli*. Národní politika 49, 5. 5. 1931, č. 124, s. 4 [rec.] • J. Hrubý, *Nový český mluvicí film se představuje*.

A-Zet 6. 5. 1931, č. 106, s. 4 [rec.] • or. [Otto Rádl], *Velký úspěch českého filmu*. České slovo 23, 6. 5. 1931, č. 106, s. 12 [rec.] • Dr. O. R. [Otto Rádl], *Ze soboty na neděli*. České slovo 23, 7. 5. 1931, č. 107, s. 7 [rec.] • *Ze soboty na neděli*. Filmový kurýr 5, 1931, č. 19 (8. 5.), s. 3 [rec.] • u, *Nový film Gustava Machatého Ze soboty na neděli*. Lidové noviny 39, 8. 5. 1931, č. 231, s. 10 [rec.] • Quido E. Kujal, *Ze soboty na neděli*. ČFZ 11, 1931, č. 18 (9. 5.), s. 2 [rec.] • o. b., *Von Samstag auf Sonntag*. Internationale Filmschau 13, 1931, č. 5 (31. 5.), s. 10 – 11 [rec.] • [„Sobota“ – první mluvicí...]. Studio 2, 1930 – 1931, č. 10, s. 310 [kom.] • [Z třetí skupiny...]. Studio 3, 1932, č. 1, s. 26 [rec.] • *Úspěch českého filmového představení v Paříži*. Kino 2, 1932, č. 13 (9. 4.), s. 2 [kom.] • Jaroslav Brož – Myrtil Frída, *Gustav Machatý. Legenda a skutečnost*. Film a doba 15, 1969, č. 4, s. 199 – 200 [hist., cit. rec., 2 f.].

Jiří Horníček